

## Сакральна архітектура бойківського краю

Анна Тертична, студент<sup>1</sup> (ORCID: 0009-0002-2835-660X)

Київський національний університет будівництва і архітектури, проспект Повітряних Сил, 31, Київ, Україна, 03037

### АНОТАЦІЯ

У статті представлено дослідження конструктивних та естетичних особливостей сакральної архітектури Бойківського краю, зокрема храмів. Аналізуються структурна організація храмів, технологічні аспекти їх будівництва, а також вплив природних факторів на архітектуру. Особливу увагу приділено символіці та релігійним мотивам, які формують унікальний архітектурний вигляд храмів і визначають їх релігійне значення. Виявлено, як природні умови та культурні традиції впливають на стилістичні рішення в будівництві храмів, а також досліджено їх естетичні та функціональні особливості.

*Ключові слова:* сакральна архітектура, бойківські храми, конструктивні особливості, релігійні мотиви, символіка, технологічні аспекти, вплив природних факторів, естетика храмів

### 1. ВСТУП

Сакральна архітектура Бойківського краю є невід'ємною частиною культурної спадщини України. Особливої уваги заслуговують дерев'яні церкви, які поєднують в собі традиції народного будівництва та унікальні архітектурні рішення, що гармонійно вписуються в природний ландшафт Карпат. Завдяки своїм естетичним та конструктивним особливостям, бойківські храми стали символами духовного життя регіону.

Перспективним напрямком дослідження сакральної архітектури є вивчення її конструкційної стійкості та культурної цінності, що дозволить сприяти збереженню та популяризації цього унікального явища.

### 2. МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є дослідження особливостей сакральної архітектури Бойківського краю, зокрема її конструктивних та естетичних елементів, з метою визначення ключових чинників, що впливають на стійкість та збереження дерев'яних храмів, а також їхнє значення для духовного та культурного розвитку регіону.

### 3. РОЗРАХУНКОВА СХЕМА

Сакральна архітектура Бойківщини включає основні частини храму, як-от фундамент, дерев'яні стіни та купол. Щоб зрозуміти, як ці частини працюють разом, учені використовували спеціальні обчислення. Вони вивчали, як дерево реагує на різні навантаження і чи зможе храм вистояти під тиском, наприклад, вітру або снігу. Для цього використовували комп'ютерні програми, які допомагають досліджувати, як ці дерев'яні конструкції ведуть себе в умовах карпатського клімату.

### 4. КОНСТРУКТИВНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САКРАЛЬНОЇ АРХІТЕКТУРИ БОЙКІВСЬКОГО КРАЮ

Сакральна архітектура Бойківщини має унікальні конструктивні та естетичні особливості, що відрізняють її від інших регіональних шкіл дерев'яного будівництва в Україні. Ці споруди втілюють багатовікові традиції дерев'яної архітектури, поєднуючи елементи практичності

та духовного значення. Вони відображають не лише майстерність народних будівничих, а й тісний зв'язок із природою, гармонійно інтегруючись у ландшафт.

#### 4.1. Структурна організація храмів

Основною конструкційною моделлю є тризрубна система, яка складається з трьох основних частин: бабинця (вхідна частина), нави (центральна частина) і вівтаря. Така організація символізувала єдність людського і божественного, а також спрямованість до неба.

Тридільні храми – одні з найпоширеніших у Бойківському краї. Кожна частина храму мала своє символічне значення: бабинець уособлював земне життя, нава – духовний шлях, а вівтар – небесне царство. Така композиція була логічно впорядкованою і практичною для проведення богослужінь [1].

Однією з характерних рис бойківських храмів є наявність кількох бань, зазвичай три або п'ять. Кожна баня символізувала різні аспекти християнської віри, такі як Святу Трійцю або Ісуса Христа та апостолів. Це надавало храмам не тільки вертикального піднесення, але й особливої релігійної значущості.

Церква Собору Пресвятої Богородиці знаходиться на невисокому пагорбі в центральній частині села Матків, на відстані 250 м від автомобільної дороги, в долині річки Стрия.

Церква має квадратні зруби, з яких наву виділяється більшою шириною. Вівтарю прилегли невеликі прямокутні ризниці.



Рис. 1. Церква Собору Пресвятої Богородиці (Матків)

Восьмибічні верхи над основними об'ємами мають п'ять заломів над навою, та чотири заломів над вівтарем і бабинцем. Ці конструкції увінчані шоломовими банями з маківками та хрестами.

Оперізує церкву піддашся, яке підтримується східчастими виступами вінків зрубів. На західному фасаді піддашся включає засклений ганок.

Опасання церкви має чітку прямокутну форму з великим виносом, що приховує низ будівлі.

Стіни підопасання, надопасання і заломів оброблені вертикально шальованими дошками та лиштвами, що додає додаткової декоративності і захищає дерево від атмосферних впливів.

#### 4.2 Технологічні аспекти будівництва

Основною технікою будівництва була зрубна система, де дерев'яні колоди укладалися одна на одну без використання цвяхів. Це дозволяло зберігати тепло всередині храму та забезпечувало міцність конструкції, яка могла служити століттями.

Будівництво бойківських храмів велося з використанням місцевих порід дерева — дуба, ялини та смереки. Вибір матеріалу залежав від доступності та кліматичних умов, адже дерево повинно було витримувати холодні зими та рясні опади [2].

Враховуючи кліматичні особливості регіону, бойківські майстри створювали дахи з різким нахилом, щоб дощова вода і сніг могли швидко стікати, не затримуючись на покрівлі. Це не тільки зберігало матеріал, але й продовжувало термін служби будівлі.

Традиційні техніки теслярства були передані з покоління в покоління, що дозволило зберігати високий рівень майстерності в обробці деревини. Кожен елемент храму був ретельно вирізаний і оздоблений, що підкреслювало естетику споруди.

Окрім конструктивних технологій, важливим аспектом була наявність декоративних елементів. Карнизи, віконні рами та двері часто оздоблювалися різьбленням, що додавало храмам особливої урочистості і сакрального значення.

#### 4.2. Вплив природних факторів на архітектуру

Бойківський край знаходиться у гірській місцевості, тому храми часто будувалися на схилах або в низинах, що вимагало адаптації конструкцій до нерівного ландшафту. Майстри створювали терасоподібні фундаменти, що дозволяло будівлям стояти міцно і стійко навіть на похилій поверхні.

Характерний для цього регіону суворий клімат зі сніжними зимами та вологими літніми сезонами впливав на конструктивні рішення. Для захисту деревини використовували спеціальні мастики та техніки обробки, що запобігало гниттю і пошкодженням.

Вітри, що часто дмуть у гірських районах, вимагали особливих заходів для зміцнення конструкцій. Дахи і стіни зміцнювали за допомогою додаткових підпірок і перекладин, що збільшувало стійкість храмів до поривів вітру [3].

Храми Бойківщини будувалися з урахуванням високої вологості. Основи будівель піднімалися на невеликі фундаменти або кам'яні подушки, щоб уникнути прямого контакту деревини із землею, що могло спричинити гниття.

#### 4.3. Символіка та релігійні мотиви в архітектурному оформленні храмів

Форма храмів у Бойківському краї часто має символічне значення, пов'язане з релігійними уявленнями. Наприклад,

трикупольні церкви символізують Святу Трійцю, а п'ятикупольні – п'ять ранів Христових.

Класичні форми храмів, такі як хрестоподібні плани, також мають глибоке релігійне значення, відображаючи християнське уявлення про святість та божественність.

Архітектурні деталі, такі як круги і квадрати, часто використовуються як символи небесної і земної сфер. Круг, наприклад, може символізувати вічність та божественність, в той час як квадрат – земні аспекти буття.

Технологічні елементи, такі як арки та колони, також несуть символічний зміст, представляючи різні аспекти релігійного віровчення [2].

Іконостаси і фрески в бойківських храмах часто включають релігійні сюжети, що відображають біблійні сцени, святих, ангелів та інші релігійні мотиви, що служать як засіб навчання та духовного натхнення для віруючих [4].

Декорування храмів, включаючи різьблені елементи та мозаїки, часто включає символіку, пов'язану з релігійними віруваннями та практиками, такими як зображення розп'яття, Богородиці та святих.

## 5. ВИСНОВКИ

1. Символіка відіграє ключову роль в архітектурному оформленні храмів Бойківського краю, надаючи їм не лише естетичну, але й глибоку релігійну цінність. Основні символічні елементи, такі як хрести, ікони та рельєфи, відображають основні догмати православ'я та є важливою частиною ритуальної практики.

2. Виявлено, що релігійні мотиви в архітектурі бойківських храмів включають численні зображення святих, біблійні сцени та символічні орнаменти, які варіюються в залежності від історичного періоду і місцевих традицій. Це сприяє глибшому розумінню релігійних практик і традицій через архітектурні форми.

3. Аналіз показав, що архітектурна символіка бойківських храмів формувалася під впливом не тільки загальнослов'янських, але й локальних релігійних і культурних традицій.

## Список літератури

- [1] Казимир-Каковський В. Архітектура бойківської церкви. Нью-Йорк: Філядельфія, 1987. 223 с.
- [2] Тасмниці бойківської церкви Михаїла з с. Тисовець. URL: [https://galinfo.com.ua/news/taiemnytsi\\_boykivskoi\\_ts\\_erkvy\\_myhaila\\_z\\_s\\_tysovets\\_320267.html](https://galinfo.com.ua/news/taiemnytsi_boykivskoi_ts_erkvy_myhaila_z_s_tysovets_320267.html).
- [3] Церква, з якої все почалось. URL: <https://lvivskansen.org/news/perlyna-bojkivskoyi-arhitektury-u-lvovi/>.
- [4] Церковна архітектура Бойківщини. URL: <https://ukrlib.in.ua/tserkovna-arhitektura-bojkivshhyny-2.html>.

<sup>i</sup> Робота виконана під керівництвом д.і.н проф. Василя Деревінського